

Πύργος 2 (3)

Ο δεύτερος πύργος της ανατολικής οχύρωσης βρίσκεται σε απόσταση 56 μ. βορείως του Νοτιοανατολικού Πύργου και δίπλα στην πυλίδα που οδηγεί στην ακρόπολη. Είναι σχεδόν τετράγωνος σε κάτοψη. Σώζεται σε μέγιστο ύψος 10,50 μ. και αρχικά είχε δύο ορόφους. Στη δυτική και νότια πλευρά του πύργου έχουν προσαρτηθεί τα βυζαντινά κελιά της μονής του Αγίου Γεωργίου. Η είσοδος του βρίσκεται στη νότια πλευρά του και είναι προσπελάσιμη από το εσωτερικό του κελιού Κ1.4. Η πρόσβαση στον άνω όροφο θα γινόταν μέσω εξωτερικού κλιμακασταίου.

Βορειοανατολικός Πύργος (4)

Βρίσκεται στη βορειοανατολική γωνία της ακρόπολης. Είναι τετράπλευρος με δύο ορόφους. Η πρόσβαση γινόταν από τη νότια πλευρά του. Λίθινη κλίμακα οδηγούσε από το εσωτερικό της ακρόπολης στον περιδρόμο και στη θύρα του πύργου που βρισκόταν στη στάθμη του περιδρόμου. Η πρόσβαση στον άνω όροφο θα γινόταν πιθανώς μέσω εξωτερικής κλίμακας που θα ξεκινούσε από τον περιδρόμο.

Παλιохριστιανική βασιλική και Ι.Ν. Παναγίας ή Αγίας Άννας (5)

Πρόκειται για πεντάκλιτη, ορθογώνιας κάτοψης βασιλική, με προεξέχουσα ημικυκλική αψίδα ιερού και νάρθηκα στη δυτική πλευρά. Ανήκει στον λεγόμενο ελληνοιστικό τύπο, που δεν απαντά συχνά στην Αττική, και χρονολογείται στον πρώιμο 5ο αι.

Οι εξωτερικές τοιχοποιίες είναι κατασκευασμένες από αργούς λίθους, μεταξύ των οποίων παρεμβάλλεται μία μονή στρώση οριζόντιων οπτοπλίνθων. Περισσότερο επιμελημένης κατασκευής είναι ο τοίχος που διαχωρίζει τον νάρθηκα από τον κυρίως ναό.

Ο νάρθηκας επικοινωνούσε με τα πέντε κλίτη του κυρίως ναού μέσω ισάριθμων θυρών. Τέσσερις κιονοστοιχίες που έβαιναν σε στυλοβάτες χωρίζουν τον κυρίως ναό στα πέντε κλίτη. Από τους κίονες διατηρείται κατά χώραν μόνο μία ιωνική βάση. Ο κυρίως ναός επικοινωνούσε με το βαπτιστήριο μέσω θύρας στο δυτικό τμήμα της νότιας πλευράς.

Η βασιλική πιθανότατα καταστράφηκε τον 7ο αι. Επάνω στα ερείπια κτίστηκε, τον 11ο–12ο αι., μικρό τρίκογχο ναΐδιο με κυλινδρικό τρούλο, αφιερωμένο στην Παναγία ή στην Αγία Άννα. Είναι κατασκευασμένο, ως επί το πλείστον, από αρχαίο αρχιτεκτονικό υλικό. Στο εσωτερικό του σώζονται και ελάχιστα σπαράγματα τοιχογραφικού

διάκοσμου. Ο ναός πιθανόν λειτούργησε ως καθολικό μονής, ενώ σε μεταγενέστερη εποχή ο χώρος χρησιμοποιήθηκε και ως νεκροταφείο.

Πύργος 6 του βόρειου μακρού τείχους και παρακείμενη πύλη (6)

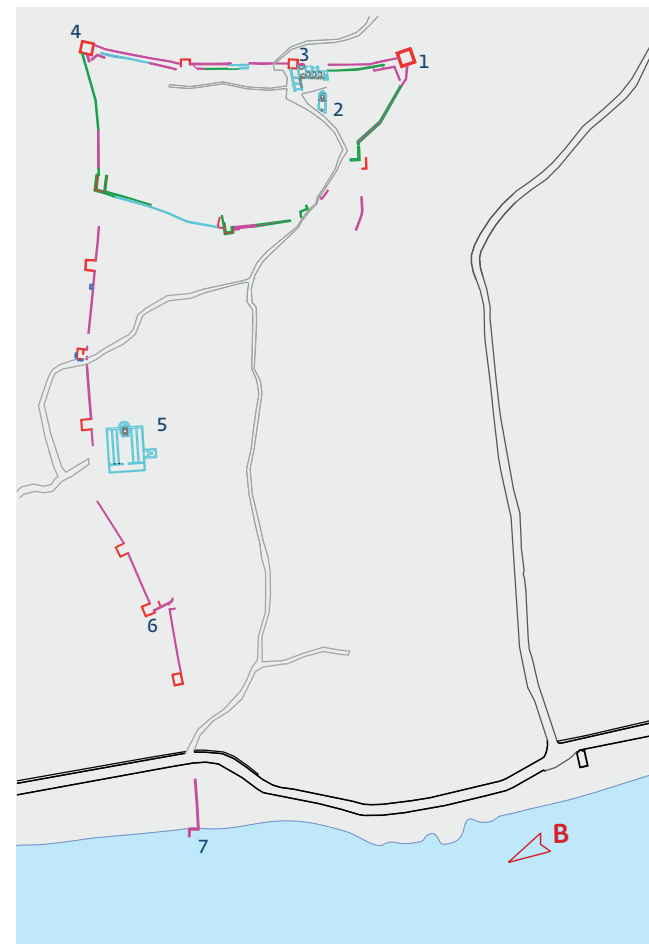
Βρίσκεται στα μισά της απόστασης από τη βορειοδυτική γωνία της ακρόπολης έως την ακτή. Είναι σχεδόν τετράγωνος εξωτερικά. Ο πύργος προστατεύει μία πύλη που οδηγεί στην κάτω πόλη και δείχνει να έχει κατασκευαστεί ειδικά για την άμυνα της. Από την πύλη σώζονται οι παραστάδες.

Τελευταίος πύργος του βόρειου μακρού τείχους (7)

Βρίσκεται στο δυτικότερο άκρο του βόρειου μακρού τείχους και σήμερα είναι βυθισμένος εν μέρει στη θάλασσα. Κατά την αρχαιότητα, ο πύργος θα ήταν κτισμένος πολύ κοντά στην ακτή, χρησιμεύοντας πιθανότατα ως φυλάκιο και παρατηρητήριο του λιμανιού. Η βόρεια πλευρά που σώζεται καλύτερα έχει μέγιστο ορατό μήκος 5,85 μ.

Εικόνα εξωφύλλου: Ο Νοτιοανατολικός Πύργος αναστηλωμένος και πλήρως αποκατεστημένος (Γ. Ασβεστάς, 2016, Αρχείο ΥΠΠΟΑ).

Κάτω: Ο ναός της Παναγίας ή Αγίας Άννας. Άποψη του εσωτερικού.

- 1 Νοτιοανατολικός Πύργος
- 2 Άγιος Γεώργιος και βυζαντινά κελιά
- 3 Πύργος 2
- 4 Βορειοανατολικός Πύργος
- 5 Παλιохριστιανική βασιλική και Ι.Ν. Παναγίας ή Αγίας Άννας
- 6 Πύργος 6 του βόρειου μακρού τείχους και παρακείμενη πύλη
- 7 Τελευταίος πύργος του βόρειου μακρού τείχους

Για να περιηγηθείτε στο χώρο μπορείτε να χρησιμοποιήσετε το διάγραμμα. Για να ακούσετε ή να κατεβάσετε το αρχείο της ηχητικής ξενάγησης σκανάρετε με το κινητό σας το QR code που βρίσκεται αριστερά ή πληκτρολογήστε το σύνδεσμο: https://www.archaiologia.gr/wp-content/uploads/2019/11/Αιγιοσθενα_ηχητικο_EL.mp3

www.archaiologia.gr

Μικρός Οδηγός
Δεκέμβριος 2019
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ (© τέχνες) | Ν° 131

Α μ **Ο**

ΑΡΧΑΙΟ ΦΡΟΥΡΙΟ
ΑΙΓΙΟΣΘΕΝΩΝ
Χριστίνα Μερκούρη, Ευγενία Τσάλκου
Καλλιόπη Φλώρου, Ελευθερία Ζαγκουδάκη

Το φρούριο των Αιγοσθένων, στο Πόρτο Γερμενό της Δυτικής Αττικής, αποτελεί ένα από τα επιβλητικότερα αρχαία φρούρια στον ελλαδικό χώρο. Η θέση που επελέγη για να κτιστεί η αρχαία πόλη των Αιγοσθένων περιβάλλεται από ορεινούς όγκους που της παρέχουν γεωγραφική απομόνωση και φυσική προστασία, ενώ παράλληλα η άμεση πρόσβαση στη θάλασσα της ανοίγει ορίζοντες επικοινωνίας. Συγκεκριμένα, η αρχαία πόλη είναι κτισμένη στην ανατολική πλευρά του Κορινθιακού κόλπου, στον όρμο των Αιγοσθένων, και περιβάλλεται από τις οροσειρές του Κιθαιρώνα προς βορρά, του Μύτικα προς νότο και του Μακρού όρους προς τα νοτιοδυτικά. Η θέση θεωρείται στρατηγικής σημασίας λόγω της εγγύτητάς της με έναν από τους κύριους στρατιωτικούς δρόμους ο οποίος, διερχόμενος από τη βόρεια Μεγαρίδα, συνέδεε την Πελοπόννησο με τη Βοιωτία. Η θέση της αρχαίας πόλης φαίνεται να έχει χρησιμοποιηθεί από τα γεωμετρικά έως τα μεταβυζαντινά χρόνια.

Το φρούριο κτίστηκε στο β' μισό του 4ου αι. π.Χ. προσδίδοντας στη θέση οχυρωματικό χαρακτήρα. Αποτελείται από την ακρόπολη και την κάτω πόλη.

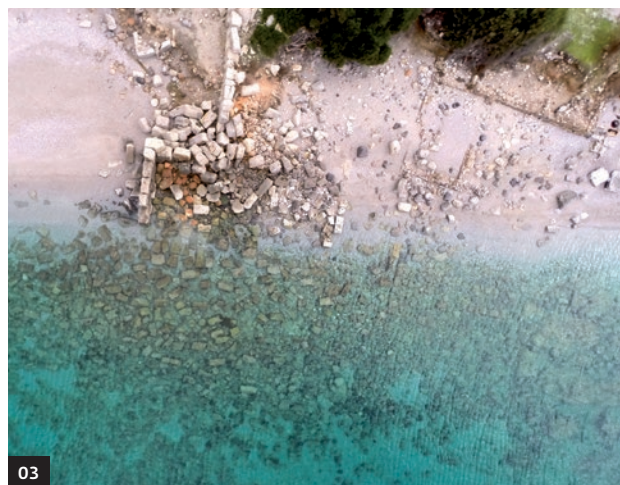
Η ακρόπολη είναι κτισμένη σε χαμηλό λόφο, σε απόσταση 450 μ. από τη θάλασσα. Έχει ορθογώνιο σχήμα και ορίζεται περιμετρικά από περίβολο με πύργους. Η ανατολική της πλευρά σώζεται σε μεγάλο ύψος, ενισχύεται από τέσσερις πύργους και έχει μικρή πυλίδα. Ο εντυπωσιακός πύργος της νοτιοανατολικής γωνίας της ακρόπολης είναι σήμερα αναστηλωμένος στην πλήρη μορφή του και προσβάσιμος εσωτερικά και στους τρεις ορόφους. Η ακρόπολη συνδεόταν με το λιμάνι με μακρά τείχη, τα οποία περιλάμβαναν τουλάχιστον επτά πύργους και δύο πύλες. Από τα τείχη μόνο το βόρειο είναι σήμερα ορατό.

Ένδειξη για τη συνέχιση της κατοίκησης κατά τους παλαιохριστιανικούς χρόνους αποτελεί η πεντάκλιτη βασιλική του 5ου αι. στην κάτω πόλη. Στην Ύστερη Βυζαντινή και Μεταβυζαντινή περίοδο, ο χώρος της ακρόπολης φιλοξένησε μοναστήρι, από το οποίο σώζονται ερείπια κελιών, καθώς και το καθολικό.

Το 1981, ο ισχυρός σεισμός των Αλκυονίδων επέφερε σημαντικές βλάβες και καταρρεύσεις στο φρούριο. Από το 2011 το Υπουργείο Πολιτισμού έχει ξεκινήσει σημαντικά έργα αναστήλωσης και αποκατάστασής του.

Νοτιοανατολικός Πύργος (1)

Είναι ο μεγαλύτερος και ψηλότερος πύργος της ακρόπολης, με τετράγωνο σχήμα, τριώροφος,

- 01 Η ανατολική πλευρά του φρουρίου πριν από την έναρξη των έργων αναστήλωσης (Γ. Ασβεστάς, 2010, Αρχείο ΥΠΠΟΑ).
- 02 Ο ναός της Παναγίας ή Αγίας Άννας στην κάτω πόλη εντός του φρουρίου (Γ. Ασβεστάς, 2012, Αρχείο ΥΠΠΟΑ).
- 03 Αεροφωτογραφία τμήματος του βόρειου μακρού τείχους με τον τελευταίο πύργο (Γ. Ασβεστάς, 2015, Αρχείο ΥΠΠΟΑ).
- 04 Θολωτή αίθουσα με κατάλοιπα εγκατάστασης μύλου, στα βυζαντινά κελιά της ακρόπολης του φρουρίου των Αιγοσθένων.

συνολικού ύψους περίπου 18 μ., με δίριχτη στέγη. Συγκαταλέγεται στα σπουδαιότερα μνημεία της αρχαίας οχυρωματικής τέχνης, καθώς διασώζει πλήθος αυθεντικών στοιχείων της μορφής και της οικοδομικής των αρχαίων πύργων.

Είναι κτισμένος με λίθους από λατυποπαγή ασβεστόλιθο από την εγγύς περιοχή και διαθέτει διπλή τοιχοποιία. Η εξωτερική παρειά είναι κτισμένη κατά το ισόδομο σύστημα και αποτελείται από μεγάλους λαξευτούς ορθογώνιους λίθους. Η εσωτερική παρειά, η οποία φθάνει έως τον δεύτερο όροφο, είναι κτισμένη με μικρότερους λίθους και ακανόνιστη δόμηση. Οι δύο παρειές συμπλέκονται μέσω διάτονων λίθων, ενώ μεταξύ τους υπάρχει «γόμωση» με χώμα και αργούς λίθους.

Η θύρα του πύργου βρίσκεται στη βόρεια πλευρά. Στον πρώτο και τον δεύτερο όροφο υπάρχουν τοξοθυρίδες, ενώ στον τελευταίο όροφο παράθυρα για καταπέλτες, τρία σε κάθε πλευρά.

Κατά τους βυζαντινούς χρόνους, ο πύργος δέχθηκε μετασκευές και πιθανώς χρησιμοποιήθηκε από μοναχούς της μονής του Αγίου Γεωργίου, που ιδρύθηκε στο χώρο της ακρόπολης.

Άγιος Γεώργιος και βυζαντινά κελιά (2)

Ο ναός ανήκει στον τύπο του συνεπτυγμένου σταυροειδούς ναού με ημικυλινδρικό χαμηλό τρούλο, ημικυκλική αψίδα ιερού και μεταγενέστερο ξυλόστεγο νάρθηκα στα δυτικά με λίθινο δάπεδο από ακανόνιστες πλάκες μεγάλου μεγέθους. Εσωτερικά ο ναός είναι κατάγραφος με αξιόλογο τοιχογραφικό διάκοσμο, τριών τουλάχιστον χρονολογικών περιόδων. Το παλαιότερο στρώμα τοιχογράφησης χρονολογείται στους βυζαντινούς χρόνους, όπως μαρτυρεί τοιχογραφία του Παντοκράτορα που αποκαλύφθηκε στον τρούλο.

Το δεύτερο στρώμα (17ος αι.) εκτείνεται στον τρούλο και στον κυρίως ναό και ανήκει στη μεταβυζαντινή φάση του μνημείου, όταν ο ναός αποτέλεσε καθολικό μονής. Ο νεότερος τοιχογραφικός διάκοσμος (1833) κοσμήει το τέμπλο, το Ιερό Βήμα και το ανατολικό τμήμα του βόρειου και του νότιου τοίχου.

Ο νάρθηκας αποτελεί μεταγενέστερη προσθήκη. Η εντοιχισμένη επιγραφή στην ανατολική πλευρά της νότιας θύρας, με τη χρονολογία 1789, αναφέρεται πιθανότατα στο έτος ανέγερσής του.

Από τις οικοδομικές επεμβάσεις για την εξυπηρέτηση των αναγκών της μοναστικής κοινότητας διατηρείται συγκρότημα κελιών σε κάτωψη Γ.